

Φράντς Κάφκα – Μια επιστολή προς τον πατέρα

Πολυαγαπημένε πατέρα,

Πρόσφατα με ρώτησες κάποια φορά γιατί ισχυρίζομαι πως σε φοβάμαι. Εγώ δεν ήξερα, ως συνήθως, τι να σου απαντήσω, εν μέρει ακριβώς λόγω του φόβου που νιώθω για σένα, εν μέρει επειδή στην αιτιολόγηση του φόβου αυτού συγκαταλέγονται πάρα πολλές λεπτομέρειες, που εν τη ρύμη του λόγου εγώ ούτε κατά το ήμισυ δεν θα μπορούσα να τις συγκρατήσω. Κι αν εδώ προσπαθώ να σου απαντήσω γραπτώς, μόνο ανολοκλήρωτο κατά πολύ θα αποβεί και τούτο, επειδή και κατά τη γραφή ο φόβος και οι συνέπειές του με κωλύουν έναντί σου κι επειδή το μέγεθος του υλικού εν γένει υπερβαίνει κατά πολύ τη μνήμη μου και το λογικό μου.

Για σένα το ζήτημα αποδεικνυόταν πάντοτε πολύ απλό, τουλάχιστον στον βαθμό που μιλούσες εσύ γι' αυτό ενώπιόν μου και, αδιακρίτως, ενώπιον πολλών άλλων. Εσένα σου φαινόταν να είναι κάπως έτσι: Εσύ εργαζόσουν σκληρά σ' όλη σου τη ζωή, τα πάντα για τα παιδιά σου, προ πάντων για εμένα τα θυσίαζες, εγώ έκαμνα συνεπώς «ζωή χαρισάμενη», είχα πλήρη ελευθερία να μάθω ό,τι ήθελα, κανέναν λόγο δεν είχα να έχω έγνοιες για την καθημερινή διατροφή, να έχω έγνοιες συνεπώς εν γένει • εσύ αντ' αυτών καμμίαν ευγνωμοσύνη δεν αξίωνες, γνωρίζεις «την ευγνωμοσύνη των παιδιών», αλλά εν τούτοις τουλάχιστον μια κάποια ανταπόκριση, δείγμα κάποιας ευσπλαχνίας• αντί γι' αυτά εγώ ανέκαθεν πήγαινα και κρυβόμουν από σένα, στο δωμάτιό μου, στα βιβλία, σε τρελούς φίλους, σε υπερβολικές ιδέες• ανοιχτά εγώ ούτε μία φορά δεν μίλησα μαζί σου, στον ναό δεν ερχόμουν κοντά σου, στα λουτρά στο Φράντσενσμπαντ ουδέποτε σε επισκέφθηκα, ούτε κατά τα άλλα έδειξα ποτέ ενδιαφέρον για την οικογένεια, για το εμπορικό και για τις άλλες σου τις υποθέσεις δεν γνοιάστηκα, το εργοστάσιο το φόρτωσα σ' εσένα κι ύστερα σ' εγκατέλειψα, την Όττλα την υποστήριξα στην αυτογνωμοσύνη της κι ενώ για σένα δεν κουνώ ούτε το μικρό μου δαχτυλάκι (ούτε καν ένα εισιτήριο για το θέατρο δεν σου φέρνω), για τους ξένους κάμνω τα πάντα. Αν ανακεφαλαιώσεις την κρίση σου για μένα, θα προκύψει πως εσύ δεν με κατηγορείς ασφαλώς για κάτι τι όντως ανάρμοστο ή κακό (μ' εξαίρεση ίσως την τελευταία μου πρόθεση να νυμφευθώ), αλλά για ψυχρότητα, απομάκρυνση, αγνωμοσύνη. Και μάλιστα με κατηγορείς γι' αυτά έτσι, σαν να ήταν δικό μου το φταίξιμο, σαν να μπορούσα εγώ με κάποιον ελιγμό να διευθετήσω αλλιώς το όλο πράγμα, ενώ εσύ δεν έχεις την παραμικρή ευθύνη γι' αυτό, παρά μόνο μίαν ίσως, ότι εσύ παραήσουν καλός μαζί μου.

Τούτον τον συνήθη τον τρόπο σου να τα παρουσιάζεις τον θεωρώ σωστό μόνο υπό την έννοια ότι κι εγώ πιστεύω πως εσύ δεν έχεις παντελώς καμμίαν ευθύνη για την αποξένωσή μας. Αλλά υπό την ιδίαν έννοια δεν έχω παντελώς καμμίαν ευθύνη και εγώ. Αν μπορούσα να σε κάμω να το αναγνωρίσεις τούτο, τότε θα ήταν δυνατή - όχι κάποια ζωή καινούργια, γι' αυτό παραείμαστε κι οι δυο πολύ μεγάλοι, αλλά ωστόσο κάποια μορφή γαλήνης, όχι κάποια κατάπαυση, αλλά ωστόσο κάποιος κατευασμός των ακατάπαυστων των κατηγοριών σου.

Κάποιαν ιδέα γι' αυτά που σκοπεύω να πω την έχεις παραδώξω. Έτσι μου είπες λ.χ. τις προάλλες: «Εγώ πάντοτε σε αγαπούσα, έστω κι αν εγώ εξωτερικά δεν ήμουν μαζί σου όπως συνηθίζουν να είναι οι άλλοι πατεράδες, ακριβώς επειδή εγώ δεν μπορώ να προσποιούμαι όπως οι άλλοι». Λοιπόν, εγώ, πατέρα, ουδέποτε αμφέβαλα εν τω συνόλω για τη δική σου την αγάπη έναντί μου, αλλά την παρατήρηση αυτή τη θεωρώ εσφαλμένη. Εσύ δεν μπορείς να προσποιείσαι, είναι σωστό αυτό, αλλά το να επιμένεις μόνο για τούτον τον λόγο να ισχυρίζεσαι πως οι άλλοι πατεράδες προσποιούνται είτε είναι ξερή ισχυρογνωμοσύνη, που δεν επιδέχεται περαιτέρω συζήτηση, ή πάλι - και αυτό είναι πράγματι κατά τη γνώμη μου - η κεκαλυμμένη έκφραση για το ότι μεταξύ μας κάτι δεν έχει ως όφειλε και ότι αυτό το προξένησες κι εσύ, χωρίς όμως να ευθύνεσαι. Αν πράγματι αυτό εννοείς, τότε είμαστε σύμφωνοι.

Δεν λέγω φυσικά πως αυτό που είμαι εγώ έγινα μόνο μέσω της δικής σου της επίδρασης. Τούτο θα ήταν πολύ υπερβολικό (κι εγώ κλίνω ασφαλώς προς τούτη την υπερβολή). Είναι πάρα πολύ πιθανό εγώ, ακόμη κι αν είχα μεγαλώσει εντελώς ελεύθερος απ' τη δική σου την επιρροή, να μην είχα ωστόσο μπορέσει να γίνω ένας άνθρωπος κατά πως τό 'θελε η καρδιά σου. Θα είχα γίνει κατά πάσα πιθανότητα ένας αδύναμος, φοβητσιάρης, διστακτικός, ανήσυχος άνθρωπος, ούτε Ρόμπερτ Κάφκα ούτε Καρλ Χέρμανν, αλλά ωστόσο εντελώς διαφορετικός απ' ό,τι πράγματι είμαι εγώ, και θα είχαμε μπορέσει να τα πηγαίνουμε εξαίρετα ο ένας με τον άλλον. Θα ήμουν ευτυχής να σε έχω φίλο, προϊστάμενο, θείο, παππού, ακόμη μάλιστα (αν και με κάποιον μεγαλύτερο δισταγμό) και πεθερό. Μόνο ως πατέρας παραήσουν δυναμικός για μένα, ιδιαίτερα εφόσον οι αδελφοί μου απέθαναν μικροί, οι αδελφές ήρθαν πολύ αργότερα, εγώ επομένως έμελλε να υπομείνω εντελώς μονάχος το πρώτο χτύπημα, γι' αυτό παραήμουν αδύναμος εγώ.

Σύγκρινε τους δυο μας: εγώ, για να το εκφράσω πολύ συντομευμένα, ένας Λαίβυ μ' ένα συγκεκριμένο καφκείο υπόβαθρο, ο οποίος όμως δεν κινητοποιείται από την καφκείκη βούληση για ζωή, για επιχειρήσεις, για κατακτήσεις, αλλά από ένα

λαιβείο αγκάθι, που επιδρά πιο μυστικά, πιο δειλά, προς άλλες κατευθύνσεις και συχνά εν γένει παύει. Εσύ αντιθέτως ένας πραγματικός Κάφκα σε δυναμικότητα, υγεία, όρεξη, ένταση της φωνής, ομιλητικότητα, αυτοϊκανοποίηση, υπεροχή έναντι του κόσμου, επιμονή, ευστροφία, ανθρωπογνωσία, σε μια κάποια συγκεκριμένη γενναιοδωρία, με όλα επίσης φυσικά τα συνοδευτικά τούτων των προτερημάτων σφάλματα και αδυναμίες, στα οποία σε οδηγεί η ιδιοσυγκρασία σου κι ενίοτε η αψιθυμία σου. Καθ' ολοκληρίαν Κάφκα ίσως δεν είσαι στη γενική την κοσμοθεωρία σου, απ' όσο μπορώ να σε συγκρίνω με τον θείο Φίλιπ, τον Λούντβιχ, τον Χάινριχ. Τούτο είναι παράδοξο, ούτε κι αυτό μου είναι πλήρως κατανοητό. Εκείνοι ήσαν όλοι πιο χαρωποί, πιο ζωηροί, πιο ανεπιτήδευτοι, πιο ανέμελοι, λιγότερο αυστηροί απ' ό,τι εσύ. (Απ' αυτά άλλωστε κληρονόμησα εγώ πολλά από εσένα και την κληρονομιά τη διαχειρίστηκα πάρα πολύ καλά, χωρίς παρ' όλα ταύτα να έχω τα απαραίτητα αντισταθμίματα στη φύση μου εγώ, όπως εσύ τα έχεις.) Ωστόσο κι εσύ αφ' ετέρου έζησες δύσκολα από την άποψη αυτή διάφορες εποχές, ίσως ήσουν πιο χαρωπός, προτού αρχίσουν τα παιδιά σου, κι ιδιαίτερα εγώ, να σ' απογοητεύουν και να σε στενοχωρούν στο σπίτι (όποτε έρχονταν ξένοι, εσύ ήσουν βέβαια αλλιώς) κι ίσως και τώρα έχεις γίνει πάλι πιο χαρωπός, εφόσον τα εγγόνια σου κι ο γαμπρός σου σου δίνουν πάλι κάτι από 'κείνη τη θαλπωρή που τα παιδιά σου, εκτός ίσως της Βάλλι, δεν μπόρεσαν να σου τη δώσουν.

Εν πάση περιπτώσει εμείς ήμαστε τόσο διαφορετικοί και μέσα στη διαφορετικότητα αυτή τόσο επικίνδυνοι ο ένας για τον άλλον, που, αν είχε θελήσει να υπολογίσει κανείς εκ των προτέρων πώς θα συμπεριφερόμαστε ο ένας στον άλλον, εγώ, το αργά-αργά αναπτυσσόμενο παιδί, κι εσύ, ο ολοκληρωμένος άνδρας, θα μπορούσε να είχε υποθέσει πως εσύ απλώς θα με ποδοπατούσες μέχρι που δεν θ' απέμενε τίποτε από μένα. Τούτο όμως δεν συνέβη, τα της ζωής δεν υπολογίζονται, ίσως όμως συνέβησαν χειρότερα. Παρεμπιπτόντως σε παρακαλώ όμως και πάλι να μην ξεχνάς πως εγώ ούτε κατά διάνοια ουδέποτε θα πιστέψω πως υπάρχει ευθύνη απ' τη δική σου την πλευρά. Εσύ επέδρασες επάνω μου έτσι όπως έμελλε να επιδράσεις, μόνο που θα πρέπει να πάψεις να θεωρείς ιδιαίτερα κακό απ' τη δική μου την πλευρά το ότι σ' εκείνη την επίδραση εγώ υπέκυψα.

Εγώ ήμουν ένα φοβητσιάρικο παιδί, παρά ταύτα ήμουν σίγουρα και ξεροκέφαλος, όπως είναι τα παιδιά, με κακομάθαινε σίγουρα κι η μητέρα, αλλά δεν μπορώ να πιστέψω πως ήταν ιδιαίτερα δύσκολο να καθοδηγηθώ, δεν μπορώ να πιστέψω πως ένας ευγενικός λόγος, ένα ήρεμο κράτημα του χεριού, ένα καλοκάγαθο βλέμμα δεν θα μπορούσε να είχε αξιώσει από μένα ό,τι θα ήθελε κανείς. Τώρα εσύ είσαι βέβαια κατά βάθος ένας καλοσυνάτος κι αβρός άνθρωπος (όσα ακολουθούν δεν αντιφάσκουνε προς αυτό, εγώ θα μιλήσω βέβαια μόνο για την παρουσία με την οποία επιδρούσες στο παιδί), δεν είναι όμως τόσο επίμονο κι ατρόμητο κάθε παιδί, ώστε να ψάχνει τόσο πολύ χρόνο, μέχρι να φθάσει στην καλοσύνη. Εσύ μπορείς να μεταχειρίζεσαι ένα παιδί μόνο έτσι, όπως ακριβώς είσαι πλασμένος εσύ ο ίδιος, με δύναμη, με φασαρία κι αψιθυμία, κι εν τω μεταξύ περιπτώσει αυτό σου φαινόταν πέραν τούτου κατάλληλο πολύ, ακριβώς επειδή εσύ ήθελες να μ' αναστήσεις έναν ρωμαλέο, θαρραλέο νεανία.

Τα δικά σου τα παιδαγωγικά τα μέσα στα πρώτα-πρώτα χρόνια δεν μπορώ σήμερα φυσικά να τα περιγράψω άμεσα, αλλά μπορώ να τα φανταστώ κάπως συμπεραίνοντας από τα μετέπειτα τα χρόνια κι από τη δική σου μεταχείριση του Φέλιξ. Το οποίο ακριβώς έρχεται να οξύνει η παρατήρηση ότι εσύ εκείνον τον καιρό ήσουν νεώτερος, και ως εκ τούτου πιο ζωηρός, πιο ατίθασος, πιο αυθεντικός, ακόμη πιο ξέγνοιαστος απ' ό,τι σήμερα και ότι πλην τούτου ήσουν καθ' ολοκληρίαν δεσμευμένος στο εμπορικό, ούτε μια φορά την ημέρα δεν μπορούσες να μου κάμεις τη χάρη να σε δω και γι' αυτό μού έκαμνες ακόμη μεγαλύτερη εντύπωση, η οποία ουδέποτε ισοπεδώθηκε να γίνει συνήθεια.

Άμεσα θυμάμαι μόνο ένα περιστατικό από τα πρώτα χρόνια, θα το θυμάσαι ίσως και εσύ. Κλαψούριζα μια φορά τη νύχτα ζητώντας συνεχώς νερό, σίγουρα όχι από δίψα, αλλά κατά πάσα πιθανότητα εν μέρει για πείραγμα, εν μέρει για να διασκεδάσω. Αφού κάποιες έντονες απειλές δεν ωφέλησαν, με τράβηξες απ' το κρεβάτι εσύ, μ' έβγαλες σηκωτό στο μεσαύλι και μ' άφησες εκεί μονάχο έξω απ' την πόρτα την κλειστή να στέκω για λίγο με το νυχτικό. Δεν θέλω να πω πως δεν ήταν σωστό αυτό, ίσως εκείνον τον καιρό να μην ήταν πράγματι δυνατόν με άλλον τρόπο να εξασφαλιστεί η νυχτερινή ησυχία, θέλω όμως μ' αυτό να χαρακτηρίσω τα δικά σου τα παιδαγωγικά τα μέσα και την επίδρασή τους σ' εμένα. Εγώ εκείνον τον καιρό ήμουν εκ των υστέρων μάλλον ήδη πειθαρχικός, αλλά μου έμεινε ένα εσωτερικό τραύμα απ' αυτό. Το κατ' εμέ αυτονόητο του να ζητώ ανόητα νερό και το εξαιρετικά τρομαχτικό του να με βγάζεις έξω σηκωτό ουδέποτε μπόρεσα να τα συνδυάσω εγώ σωστά σύμφωνα με τη δική μου φύση. Ακόμη κι ύστερα από χρόνια υπέφερα από τη βασανιστική φαντασίωση ότι ο πελώριος ο άνδρας, ο πατέρας μου, η εσχάτη κρίση, μπορούσε να έρθει σχεδόν χωρίς αιτία και μέσα στη νύχτα να με βγάλει απ' το κρεβάτι σηκωτό στο μεσαύλι κι ότι εγώ επομένως ήμουν ένα μηδενικό για 'κείνον.

Τούτο ήταν εκείνον τον καιρό μια μικρή αρχή μόνο, αλλά αυτό το συναίσθημα της μηδαμινότητας που συχνά με καταλαμβάνει (ένα από μίαν άλλην άποψη παρ' όλα ταύτα επίσης ευγενές και γόνιμο συναίσθημα) κρατά εν πολλοίς απ' τη

δική σου την επιρροή. Εγώ χρειαζόμουν λίγη ενθάρρυνση, λίγη ευγένεια, λίγο άνοιγμα του δρόμου μου, αντί γι' αυτό εσύ μου τον έφραζες, με την καλή πρόθεση βέβαια να πάρω άλλον δρόμο. Αλλά για 'κείνα δεν έκαμνα εγώ. Μ' ενθάρρυνες λ.χ., όποτε χαιρετούσα και παρήλαυνα καλά, αλλά εγώ δεν ήμουν μελλοντικός στρατιώτης, ή μ' ενθάρρυνες, όποτε μπορούσα να τρώγω πολύ ή να πίνω μάλιστα και μπύρα επιπλέον, ή όποτε μπορούσα να τραγουδώ επαναλαμβάνοντας τραγούδια χωρίς να τά 'χω καταλάβει, ή να ψιττακίζω τις δικές σου τις αγαπημένες τις εκφράσεις, αλλά τίποτε απ' αυτά δεν ήταν για το μέλλον το δικό μου. Κι είναι χαρακτηριστικό το ότι εσύ ο ίδιος σήμερα μ' ενθαρρύνεις σε κάτι όντως μόνο τότε, όποτε μαζί μ' εμένα πλήττεσαι κι εσύ ο ίδιος, ή όποτε πρόκειται για το δικό σου το αυτοσυναίσθημα, το οποίο θίγω εγώ (λ.χ. με την πρόθεσή μου να νυμφευθώ) ή το οποίο θίγεται μέσω εμού (όποτε λ.χ. μ' εξυβρίζει ο Πέπα). Τότε μ' ενθαρρύνεις, μου θυμίζεις την αξία μου, μου υποδεικνύεις τους καλούς τους γάμους που θα είχα κάθε δικαίωμα να κάμω, κι ο Πέπα καταδικάζεται πλήρως. Αλλά πέραν του ότι η ενθάρρυνση στην τωρινή μου ηλικία ήδη σχεδόν εμένα δεν μ' εγγίζει, ως προς τι θα με ωφελούσε, αν εμφανίζεται μόνο τότε, όπου κατά κύριο λόγο δεν πρόκειται για μένα;

Εκείνον τον καιρό κι εκείνον τον καιρό παντού τη χρειαζόμουν την ενθάρρυνση εγώ. Εμένα ήδη με κατέθλιβε η σωματική σου διάπλαση και μόνο. Θυμάμαι λ.χ. πώς γδυνόμαστε συχνά-πυκνά μαζί σε κάποια καμπίνα. Εγώ λιπόσαρκος, αδύναμος, μια σταλιά, εσύ δυνατός, ψηλός, ευρύτερνος. Ήδη μέσα στην καμπίνα ένιωθα αξιοθρήνητος εγώ, και μάλιστα όχι μόνο ενώπιόν σου, αλλά ενώπιον όλου του κόσμου, διότι εσύ ήσουν για μένα το μέτρο όλων των πραγμάτων. Όταν όμως βγαίναμε ύστερα από την καμπίνα κι εμφανιζόμαστε ενώπιον των ανθρώπων, εγώ απ' το χέρι σου, ένας μικρός σκελετός, ανασφαλής, ξυπόλυτος επάνω στις σανίδες, φοβούμενος το νερό, ανίκανος να μιμηθώ τις δικές σου τις κολυμβητικές κινήσεις, που εσύ μου τις έδειχνες με καλές προθέσεις, αλλά κάμνοντας με στην πραγματικότητα να ντρέπομαι συνεχώς βαθύτατα, τότε εγώ πολύ απελπιζόμουν κι όλες οι άσχημες οι εμπειρίες μου σ' όλους τους τομείς τέτοιες στιγμές εναρμονίζονταν μεγαλοπρεπώς. Το καλύτερο για μένα ήταν μάλιστα όταν εσύ ενίστε γδυνόσουν πρώτος κι εγώ μπορούσα να μένω μονάχος στην καμπίνα και ν' αναβάλλω την ατίμωση της δημόσιας εμφάνισης, μέχρι που εσύ ερχόσουν επί τέλους να κοιτάξεις και με τραβούσες απ' την καμπίνα έξω. Ευγνώμων σου ήμουν εγώ γι' αυτό, που εσύ φαινόσουν τάχα να μην προσέχεις τη δική μου την απόγνωση, κι ήμουν υπερήφανος για το σώμα του πατέρα μου. Άλλωστε η διαφορά αυτή υφίσταται μεταξύ μας ακόμη και σήμερα με παρόμοιο τρόπο.

Εκείνης ανάλογη ήταν εν συνεχεία η πνευματική σου η πρωτοκαθεδρία. Εσύ είχες ανέλθει μονάχος με τη δική σου τη δύναμη τόσο ψηλά, κι είχες κατά συνέπεια απεριόριστη εμπιστοσύνη στη δική σου τη γνώμη. Τούτο δεν ήταν για μένα ως παιδί ούτε κατά διάνοια τόσο εκτυφλωτικό όσο μετέπειτα για τον νεαρό άνθρωπο που μεγάλωνε. Από την πολυθρόνα σου κυβερνούσες εσύ τον κόσμο όλο. Η δική σου η γνώμη ήταν σωστή, κάθε άλλη ήταν τρελή, υπερβολική, παλαβή, αφύσικη. Συγχρόνως η αυτοπεποίθησή σου ήταν τόσο μεγάλη, που δεν χρειαζόταν να είσαι διόλου συνεπής κι ωστόσο ποτέ δεν έπαυες να έχεις δίκιο. Μπορούσε επίσης να τύχει να μην έχεις εσύ σε κάποιο ζήτημα καμμία γνώμη και κατά συνέπεια όλες οι γνώμες που ήσαν εν γένει δυνατές σχετικά με το ζήτημα αυτό έμελλε χωρίς εξαίρεση να είναι εσφαλμένες. Εσύ μπορούσες λ.χ. να υβρίζεις τους Τσέχους, ύστερα τους Γερμανούς, ύστερα τους Εβραίους, και μάλιστα όχι μόνο επιλεκτικά, αλλά από κάθε άποψη, κι εν τέλει κανείς άλλος δεν έμενε εκτός από εσένα. Εσύ αποκτούσες για μένα την αινιγματικότητα που έχουν όλοι οι τύραννοι που το δίκιο τους εδράζεται στο πρόσωπό τους, κι όχι στη σκέψη. Τουλάχιστον έτσι φαινόταν σ' εμένα.

Εν τω μεταξύ εσύ είχες ασφαλώς έναντι μου όντως εκπληκτικά συχνά δίκιο, στις συζητήσεις τούτο ήταν αυτονόητο, διότι συζητήσεις σπανίως γίνονταν, αλλά και στην πραγματικότητα επίσης. Ωστόσο κι αυτό δεν ήταν τίποτε το ιδιαίτερα ακατανόητο. Εγώ τελούσα ασφαλώς σε όλες μου τις σκέψεις υπό τη δική σου τη βαρεία την καταπίεση, ακόμη και στις σκέψεις που δεν συμφωνούσαν με τις δικές σου κι ιδιαίτερα σ' εκείνες. Όλες εκείνες οι φαινομενικά ανεξάρτητες από εσένα σκέψεις ήσαν εξ αρχής επιβεβαρυμένες με τη δική σου τη δυσμενή την κρίση• το να το υπομένω αυτό μέχρι την πλήρη κι αδιάλειπτη εξαγωγή της σκέψης ήταν σχεδόν αδύνατον. Δεν μιλώ εδώ για κάποιες υψηλές σκέψεις, αλλά για κάθε μία μικρή απόπειρα της παιδικής μου ηλικίας. Αρκούσε μόνο να είναι ευτυχής ο άλλος για κάποιο ζήτημα, να τον πληροί αυτό, νά 'ρχεται σπίτι και να το εκστομίζει, κι η απάντηση ήταν ένας ειρωνικός αναστεναγμός, ένα κούνημα του κεφαλιού, ένα χτύπημα με τα δάχτυλα επάνω στο τραπέζι: «Έχω δει κι ωραϊότερα» ή «Μιλάς εσύ για έγνωιες» ή «εγώ δεν έχω τόσο ήσυχο κεφάλι» ή «Άλλο και τούτο!» ή «Κοίτα να βγάλεις κάτι εσύ!» Φυσικά δεν μπορούσε ν' απαιτεί κανείς για όλα τα παιδικά μικροπράγματα ενθουσιασμό εκ μέρους σου, όταν εσύ ζούσες μέσα στις έγνωιες και τα βάσανα. Ούτε και γι' αυτό επρόκειτο. Επρόκειτο μάλλον για το ότι εσύ έμελλε να επιφυλάσσεις πάντοτε και κατ' αρχήν τέτοιες απογοητεύσεις στο παιδί ένεκα της αντίθετης φύσης σου, επιπλέον ότι η αντίθεση εκείνη επιτεινόταν ακατάπαυστα μέσω της συσώρευσης του υλικού, ούτως ώστε εν τέλει εδραιωνόταν κι από συνήθεια, όταν καμμία φορά ήσουν της ίδιας γνώμης μ' εμένα, και ότι τελικά εκείνες οι απογοητεύσεις του παιδιού δεν ήσαν απογοητεύσεις της συνηθισμένης ζωής, αλλά, εφόσον επρόκειτο ασφαλώς για το δικό σου το πρόσωπο, που ήταν το μέτρο των πάντων, ήσαν το επίκεντρο. Το θάρρος, η αποφασιστικότητα, η αισιοδοξία, η χαρά

για τό 'να και για τ' άλλο δεν κρατούσαν μέχρι τέλους, όταν εσύ ήσουν ενάντιος ή ακόμη κι όταν η δική σου η εναντίωση μπορούσε απλώς και μόνο να είναι πιθανή• και πιθανή μπορούσε να είναι βέβαια σχεδόν σε όλα όσα έκαμνα εγώ.

[...]

Φραντς Κάφκα: Επιστολή προς τον πατέρα. Μετάφραση - Ερμηνευτικές σημειώσεις: Αλέξανδρος Κυπριώτης. Ίνδικτος. Αθήναι. 2003. σ. 15-26.

Μετάφραση: Αλέξανδρος Κυπριώτης

Πηγή: kafka.org